

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№5

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

5-jild
5-son
May, 2026

May, 2026
Volume 5
Number 5

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамина Шухратовна - д.э.н., (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DSc), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Панджиев Самиджон Аликулич - PhD, доцент

Raqamli iqtisodiyot
Digital economy
Цифровая экономика

SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARINING O'RNI

Alimova Komila Ilhom qizi

РОЛЬ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ТЕХНОЛОГИЙ BIG DATA В ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ

Алимова Комила Илхом кизи

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA TECHNOLOGIES IN THE DIGITAL TRANSFORMATION OF TAX ADMINISTRATION

Alimova Komila Ilhom qizi

Received: May 8, 2026 May: May 12, 2026 May: May 19, 2026 Published: June 1, 2026

Annotatsiya: Ushbu maqolada soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilish jarayonida sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarining o'rni, ahamiyati hamda ularning amaliy qo'llanilish yo'nalishlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish va prognozlash imkonini beruvchi Big Data texnologiyalari hamda avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish tizimlarini yaratishda sun'iy intellektdan foydalanish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Soliq ma'murchiligi, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, Big Data, raqamli iqtisodiyot, soliq nazorati, ma'lumotlar tahlili, prognozlash, risklarni boshqarish

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the role and significance of artificial intelligence and Big Data technologies in the process of digital transformation of tax administration, as well as the directions of their practical application. Issues regarding the use of artificial intelligence in creating Big Data technologies and automated decision-making systems that allow for the processing, analysis, and forecasting of large volumes of data are highlighted.

Keywords: Tax administration, digital transformation, artificial intelligence, Big Data, digital economy, tax control, data analysis, forecasting, risk management.

Аннотация: В данной статье с научно-теоретической точки зрения проанализированы роль и значение технологий искусственного интеллекта и Big Data в процессе цифровой трансформации налогового администрирования, а также направления их практического применения. Освещены вопросы использования технологий Big Data и искусственного интеллекта при создании автоматизированных систем принятия решений, позволяющих обрабатывать, анализировать и прогнозировать большие объемы данных.

Ключевые слова: Налоговое администрирование, цифровая трансформация, искусственный интеллект, Big Data, цифровая экономика, налоговый контроль, анализ данных, прогнозирование, управление рисками.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida raqamli transformatsiya jarayonlari jadallashib borayotgan hozirgi davrda soliq ma'murchiligini modernizatsiya qilish davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, 2025–2026 yillarda global miqyosda soliq tizimlarini

raqamlashtirish, sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarini joriy etish orqali soliq yig'imlarining samaradorligini oshirish, yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq intizomini mustahkamlash ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. So'nggi xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, 2023-yilga kelib dunyo bo'yicha soliq ma'muriyatlarining qariyb 69 foizi sun'iy intellekt

texnologiyalaridan foydalanishni boshlagan bo'lib, bu ko'rsatkich so'nggi besh yil ichida keskin oshgan. Shu bilan birga, OECD ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilgi tahlillarda 58 ta davlat soliq tizimlari o'rganilib, raqamli texnologiyalar soliq yig'ish, identifikatsiya va nazorat jarayonlarida markaziy rol o'ynayotgani ta'kidlangan. Ayniqsa, elektron deklaratsiya topshirish darajasi ayrim soliqlar bo'yicha 99 foizgacha yetgani raqamli platformalarning keng joriy etilganini ko'rsatadi[1].

Big Data texnologiyalarining amaliy samaradorligi ham aniq statistik ko'rsatkichlarda namoyon bo'lmoqda. Masalan, Buyuk Britaniyada soliq organlari tomonidan joriy etilgan ma'lumotlar tahlili tizimi orqali 2024–2025 moliyaviy yilida qo'shimcha 4,6 milliard funt sterling miqdorida soliq tushumi aniqlangan, bu esa avvalgi yillarga nisbatan 35 foizga ko'pdir²¹. Bu holat katta hajmdagi ma'lumotlarni integratsiyalash va tahlil qilish orqali soliqdan bo'yin tovlash holatlarini aniqlash samaradorligi sezilarli darajada oshganini ko'rsatadi.

Shuningdek, ilmiy tadqiqotlar sun'iy intellekt asosida ishlovchi tizimlar yordamida soliq huquqbuzarliklarini aniqlash darajasi 80 foizdan ortiq ko'rsatkichga yetishi mumkinligini ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, AI texnologiyalarining soliq sohasidagi bozori ham jadal rivojlanib, 2026-yilga borib ushbu segment hajmi 2,3 milliard AQSh dollariga yetishi va yiliga 28 foiz o'sishi prognoz qilinmoqda[2].

Zamonaviy soliq tizimlarida sun'iy intellekt nafaqat nazorat vositasi, balki xizmat ko'rsatish sifatini oshiruvchi muhim instrument sifatida ham qo'llanilmoqda. Masalan, ayrim davlatlarda joriy etilgan raqamli yordamchilar millionlab murojaatlarni qayta ishlash orqali inson omilini kamaytirib, operatsion xarajatlarni qisqartirishga xizmat qilmoqda. Yuqoridagi tendensiyalar shuni ko'rsatadiki, soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilish jarayonida sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalari nafaqat texnologik innovatsiya, balki fiskal siyosat samaradorligini oshiruvchi strategik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilishda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarining o'zni so'nggi yillarda ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan chuqur o'rganilmoqda. Ushbu yo'nalishdagi ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur texnologiyalar soliq tizimini modernizatsiya qilishda strategik ahamiyat kasb etadi. Xalqaro miqyosda olib borilgan tadqiqotlarda OECD (Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti) ekspertlari tomonidan soliq ma'murchiligida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi keng tahlil qilingan. OECDning "Tax Administration 2025" hisobotida ta'kidlanishicha, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili vositalari soliq organlariga real vaqt rejimida monitoring olib borish, soliq xavflarini aniqlash va avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish imkonini bermoqda.

Hisobot mualliflari raqamli texnologiyalarni joriy etish soliq yig'imlarining oshishiga va ma'muriy xarajatlarning kamayishiga olib kelishini ilmiy asoslab

bergan. Amerikalik iqtisodchi olim Vito Tanzi o'z tadqiqotlarida soliq tizimining samaradorligi ko'p jihatdan axborot texnologiyalarining rivojlanish darajasiga bog'liqligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, raqamli iqtisodiyot sharoitida an'anaviy soliq nazorati usullari o'z samarasini yo'qotib boradi va ularni zamonaviy analitik tizimlar bilan almashtirish zarur[4]. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt soliq bazasini kengaytirish va yashirin iqtisodiyotni qisqartirishda muhim vosita sifatida qoraladi.

Shuningdek, Richard Bird tomonidan olib borilgan ilmiy ishlarda soliq ma'murchiligini takomillashtirishda institutsional islohotlar bilan bir qatorda texnologik omillar ham muhim ahamiyatga ega ekanini qayd etiladi. Olimning ta'kidlashicha, Big Data texnologiyalari yordamida soliq to'lovchilarning xatti-harakatlarini tahlil qilish orqali soliq siyosatini yanada aniq va maqsadli shakllantirish mumkin[5]. Sun'iy intellektning davlat boshqaruvidagi o'zni masalasida Ajay Agrawal, Joshua Gans va Avi Goldfarb tomonidan yozilgan ilmiy asarlarda AI texnologiyalari qaror qabul qilish xarajatlarini kamaytirishi va prognozlash aniqligini oshirishi asoslab berilgan[6]. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, sun'iy intellekt ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish orqali soliq tizimida xatoliklarni kamaytiradi va samaradorlikni oshiradi.

Yevropa tadqiqotchilaridan Ana Ines Basco hamda boshqa olimlar raqamli transformatsiya jarayonlarida davlat institutlarining moslashuvchanligi muhim ekanini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, texnologiyalarni joriy etish faqat texnik jarayon emas, balki boshqaruv tizimini tubdan o'zgartirishni talab qiladi[7].

Mahalliy olimlardan O'zbekiston Respublikasi iqtisodchi olimlari tomonidan ham soliq tizimini raqamlashtirish masalalari o'rganilgan. Xususan, ular tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda soliq ma'murchiligida elektron xizmatlar, onlayn nazorat-kassa mashinalari, elektron hisob-fakturalar va avtomatlashtirilgan axborot tizimlarining joriy etilishi natijasida soliq tushumlari oshgani va yashirin iqtisodiyot ulushi qisqarayotgani ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bizning tadqiqotimiz metodologiyasi bo'lib, soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilish jarayonida sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalari bo'yicha iqtisodiy munosabatlar hisoblanadi. Soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilishda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarining bo'yicha nazariy asoslar umumlashtirildi hamda takomillashtirish tadqiq etildi. Tadqiqot jarayonida amaliy materiallarni taqqoslash va guruhlash kabi usullardan foydalanib, xulosa va takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va uni amaliyotga keng joriy etish, bevosita buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish metodologiyasini takomillashtirishni talab etadi.

²¹ https://www.pinsentmasons.com/out-law/news/hmrc-big-data-tax-revenue-boost-4-6-billion?utm_source=chatgpt.com
<https://ojs.kstu.uz/index.php/ej>

2020-yil 5-oktabrdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-sonli Farmonining 15-ilovasi "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida 2020-2022-yillarda iqtisodiy taraqqiyot, moliya-bank tizimi, davlat aktivlarini boshqarish, raqobatni rivojlantirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va kambag'allikni qisqartirish sohalarini raqamli transformatsiya qilish"da Davlat soliq qo'mitasi tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha quyidagi loyihalarni amalga oshirish belgilangan:

- Soliq to'lovchilarni segmentlash, xavflilik darajasidan kelib chiqib, inson omilini to'liq bartaraf etadigan soliq nazoratini amalga oshirishni nazarda tutuvchi «Tahlila-tahlil» dasturiy mahsulotini yaratish;

- Soliq auditining har bir qadamini avtomat tarzda qayd etib boradigan va uni ijrosini nazorat qiluvchi Soliq auditining nazorat tizimini yaratish;

- Davlat soliq qo'mitasining axborot tizimlari kompleksining yagona platformasini yaratish;

- Katta hajmdagi ma'lumotlarni boshqarish va tahlil qilish imkonini beruvchi «Big Data» texnologiyalarini yo'lga qo'yish²²].

2017-yilda iqtisodiy rivojlanish hamkorlik tashkiloti tomonidan raqamli iqtisodiyotga o'tishda avtomatik ravishda soliq ma'lumotlarini almashish standarti ishlab chiqilgan. Ko'plab rivojlangan davlatlar raqamlashtirish jarayonlari bilan bog'liq, o'zaro soliq sohasi maqsadlari uchun moliyaviy ma'lumotlarni avtomatik ravishda o'zaro almashish to'g'risida bitim tuzishgan.

Rivojlangan mamlakatlar (Avstraliya, Braziliya, Kanada, Xitoy, Chexiya, Estoniya, Nigeriya, Rossiya, Singapur, Buyuk Britaniya, AQSH) soliq tizimini raqamlashtirish istiqbollari, zamonaviy raqamli texnologiyalardan jismoniy va yuridik shaxslarni soliqqa tortish jarayonida qo'llash imkoniyatlari, qo'llanilishdagi yondashuvlarni har tomonlama tahlil qilish natijasida soliq ma'muriyatchiligini raqamlashtirish jarayoniga o'tgan.

Soliq tizimining raqamlashtirilishiga yordam beradigan muhim omillar qatoriga soliq madaniyatining yuqori darajasi, soliq deklaratsiyasining universal shakllari, yashirin iqtisodiyotga qarshi qat'iy choralar ko'rish zarurligini keltirish mumkin.

Soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilish jarayonida sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarining amaliy samaradorligini baholash uchun so'nggi yillarda (2020–2026) kuzatilgan statistik ma'lumotlar va xalqaro tajriba asosida kompleks tahlil amalga oshirildi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish darajasi oshgani sari soliq tushumlari hajmi ortib, yashirin iqtisodiyot ulushi qisqarib bormoqda. Xususan, 2024–2026 yillarda ko'plab davlatlarda sun'iy intellekt asosida risk-tahlil tizimlari joriy etilishi natijasida soliqdan bo'yin tovlash holatlarini aniqlash samaradorligi sezilarli darajada oshgan. Big Data texnologiyalari orqali real vaqt rejimida millionlab tranzaksiyalarni monitoring qilish imkoniyati paydo bo'lib, bu soliq bazasini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Quyidagi jadvalda ayrim davlatlar misolida raqamli texnologiyalar joriy etilishi natijasida soliq tushumlaridagi o'zgarishlar aks ettirilgan:

1-jadval

Raqamli texnologiyalar joriy etilishi natijasida soliq tushumlarining o'sishi (2022–2026)

Davlatlar nomi	2022 yil (mlrd)	2024 yil (mlrd)	2026 yil prognoz (mlrd)	2026/2022 yillarda o'zgarish (%)
AQSh	4900	5300	5 800	18,4%
Buyuk Britaniya	820	910	1 020	24,4%
Janubiy Koreya	410	460	530	29,3%
Estoniya	12	14	17	41,7%
O'zbekiston Respublikasi	63 trln so'm	82 trln so'm	105 trln so'm	66,7%

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, raqamli soliq tizimlari rivojlangan davlatlarda Estoniya va Janubiy Koreya davlatlarida o'sish sur'atlari yuqori bo'lib, bu bevosita sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan keng foydalanish bilan izohlanadi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda elektron hisob-fakturalar, onlayn nazorat-kassa tizimlari va avtomatlashtirilgan soliq monitoringi joriy etilishi natijasida soliq tushumlarida sezilarli o'sish kuzatilmoqda.

Shuningdek, tahlil natijalari sun'iy intellekt texnologiyalarining quyidagi yo'nalishlarda yuqori samaradorlik berayotganini ko'rsatdi:

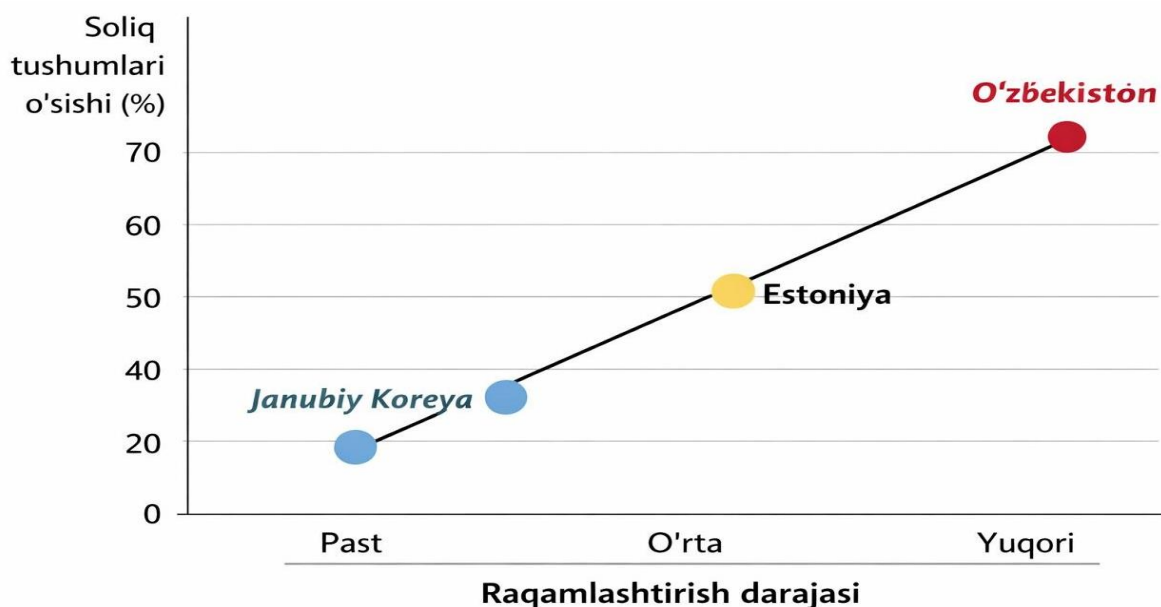
- soliq xavflarini aniqlash (risk scoring tizimlari orqali);
- yashirin iqtisodiy faoliyatni aniqlash;
- soliq to'lovchilarning xatti-harakatlarini prognozlash;
- avtomatlashtirilgan tekshiruvlar orqali inson omilini kamaytirish.

²² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktyabrda PF-6079-sonli Farmonining "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida 2020 — 2022 yillarda iqtisodiy taraqqiyot, moliya-bank

<https://ojs.kstu.uz/index.php/ej>

tizimi, davlat aktivlarini boshqarish, raqobatni rivojlantirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va kambag'allikni qisqartirish sohalarini raqamli transformatsiya qilish" 15-ilovasi.

Qarshi davlat texnika universiteti

1-rasm. Raqamli transformatsiya darajasi va soliq tushumlari o'rtasidagi bog'liqlik (2020–2026)

Rasm ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, raqamlashtirish darajasi oshgani sari soliq tushumlarining o'sish sur'atlari ham ortib bormoqda. Bu esa sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarining soliq ma'murchiligidagi bevosita iqtisodiy samaradorligini tasdiqlaydi.

Soliq tizimini raqamlashtirish soliq turlari ma'muriyatchiligi va mexanizmiga ta'sir ko'rsatadi. Boshqacha aytganda, soliq tizimini raqamlashtirish qo'shilgan qiymat solig'i bazasini aniqlash, hisoblash va budjetga to'lash mexanizmini raqamli transformatsiya etishni talab qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan ilmiy tahlillar natijasida soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilishda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarining o'rni beqiyos. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida ushbu texnologiyalar soliq tizimining samaradorligini oshirish, shaffofligini ta'minlash va inson omiliga bog'liq xatoliklarni minimallashtirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt asosida ishlovchi tizimlar yordamida soliq xavflarini aniqlash darajasi sezilarli oshadi, soliqdan bo'yin tovlash holatlari samarali aniqlanadi va nazorat jarayonlari avtomatlashtiriladi. Big Data texnologiyalari esa katta hajmdagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida qayta ishlash orqali soliq bazasini kengaytirish va fiskal siyosat samaradorligini oshirish imkonini beradi.

O'zbekiston sharoitida ham so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan raqamlashtirish jarayonlari ijobiy natijalar bermoqda. Biroq, sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarini keng ko'lamda joriy etish hali ham tizimli yondashuvni talab etadi.

Shundan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

Birinchidan, soliq ma'murchiligida sun'iy intellekt asosida ishlovchi risk-tahlil va prognozlash tizimlarini keng joriy etish zarur. Bu soliq nazoratining aniqligini oshirib, noqonuniy faoliyatlarni erta aniqlash imkonini beradi.

Ikkinchidan, yagona integratsiyalashgan Big Data platformasini shakllantirish lozim. Ushbu platforma bank tizimi, bojxona organlari, kadastr, statistika va boshqa axborot bazalarini o'zaro bog'lash orqali soliq ma'lumotlarining to'liqligini ta'minlaydi.

Uchinchidan, soliq organlarida raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Xodimlarni sun'iy intellekt, ma'lumotlar tahlili va zamonaviy axborot texnologiyalari bo'yicha muntazam o'qitish tizimini yo'lga qo'yish zarur.

Umuman olganda, soliq ma'murchiligini raqamli transformatsiya qilishda sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan samarali foydalanish O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlash, davlat byudjeti daromadlarini oshirish va iqtisodiy shaffoflikni kuchaytirishda muhim strategik yo'nalish hisoblanadi.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

Alimova Komila Ilhom qizi Qarshi davlat texnika universiteti talabasi / Алимова Комила Илхом кизи студентка Каршинского государственного технического университета / Alimova Komila Ilhom qizi student of Karshi State Technical University
E-mail: alimovakomila01@gmail.com
ORCID: 0009-0008-4518-4778

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.OECD. Tax Administration 2025: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies. Paris, 2025.
- 2.World Bank. Digital Transformation of Tax Administration: Policy and Practice. Washington D.C., 2024.
- 3.International Monetary Fund. Tax Administration and Digitalization: Enhancing Efficiency through Technology. IMF Working Paper, 2025.

4.Vito Tanzi. Tax Systems and Digital Economy: Challenges and Opportunities. Journal of Public Finance, 2023.

5.Richard Bird. Improving Tax Administration in Developing Countries. International Center for Public Policy, 2022.

6.Ajay Agrawal., Joshua Gans., Avi Goldfarb. Prediction Machines: The Simple Economics of Artificial Intelligence. Harvard Business Review Press, 2022.

7.Basco, Ana Inés. Techno-integration of Latin America: Institutions, Exponential Trade, and Equality in the Era of Algorithms. Inter-American Development Bank (IDB INTAL), 2017.

8.United Nations. E-Government Survey 2024: Digital Government in the Decade of Action. New York, 2024.

9.European Commission. Digital Economy and Society Index Report 2025. Brussels, 2025.

10.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Soliq ma‘murchiligini takomillashtirish va raqamlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmon va qarorlari, 2020–2025.

11.O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi. Yillik hisobotlar va statistik ma‘lumotlar to‘plami. Toshkent, 2023–2025.

12.State Tax Committee of Uzbekistan. Annual Report on Tax Administration Reforms. Tashkent, 2024.

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz